

Бичін С. О.,
доцент кафедри кримінального права та кримінології,
кандидат юридичних наук
(Донецький державний університет внутрішніх справ)
Удод А. М.,
завідувач кафедри кримінального права та кримінології,
кандидат юридичних наук, доцент
(Донецький державний університет внутрішніх справ)

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ (УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ)

Питання кримінально-правового захисту ветеранів війни та учасників бойових дій набуває особливої актуальності в умовах широкомасштабної збройної агресії проти України. За даними Міністерства у справах ветеранів України [8], станом на 2024 рік кількість осіб, які мають статус учасника бойових дій, значно зросла, що обумовлює необхідність посилення механізмів їх правового захисту. Ключовими нормативно-правовими актами у цій сфері є Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [3] та Кримінальний кодекс України [2].

Правовий статус ветеранів війни та учасників бойових дій характеризується особливою специфікою, яка зумовлена їх роллю у захисті територіальної цілісності та незалежності держави [7, с. 45]. Відповідно до чинного законодавства, ці категорії осіб користуються розширеним переліком соціальних гарантій та правових механізмів захисту [3]. Водночас, існуюча система кримінально-правового захисту потребує суттєвого вдосконалення з огляду на нові виклики та загрози [5, с. 46].

Аналіз чинного кримінального законодавства України дозволяє виділити декілька основних напрямків кримінально-правового захисту ветеранів війни:

1. Захист від дискримінації за ознакою належності до ветеранів війни. Цей напрямок реалізується через загальні норми КК України [2] про заборону дискримінації, однак потребує конкретизації саме щодо ветеранів війни. Практика показує, що випадки дискримінації часто залишаються латентними через складність доказування спеціального мотиву [4, с. 90].

2. Захист соціальних прав та гарантій ветеранів війни. Кримінальна відповідальність за порушення соціальних прав ветеранів передбачена низкою статей КК України [2], проте їх застосування ускладнюється через відсутність чітких критеріїв кваліфікації таких діянь [5, с. 48].

3. Майновий захист ветеранів війни. Особливої актуальності набуває питання захисту майнових прав ветеранів в умовах їх участі в бойових діях [7, с. 126]. Існуючі норми кримінального законодавства не в повній мірі враховують специфіку майнових відносин за участю ветеранів війни.

4. Захист честі та гідності ветеранів війни. Цей аспект включає протидію наклепу, приниженню честі та гідності осіб, які мають статус ветерана війни або учасника бойових дій [6, с. 84].

Основні проблеми у сфері кримінально-правового захисту ветеранів війни можна систематизувати наступним чином [4, с. 92]:

1. Законодавчі прогалини:

- відсутність спеціальних норм у Кримінальному кодексі України щодо захисту прав ветеранів;
- недостатня диференціація кримінальної відповідальності за злочини проти ветеранів війни;
- відсутність чітких критеріїв кваліфікації злочинів, вчинених на підґрунті ненависті до ветеранів війни.

2. Правозастосовні проблеми [5, с. 49]:

- складність доказування мотиву дискримінації за ознакою належності до ветеранів війни;
- відсутність єдиної судової практики у справах про злочини проти ветеранів;
- недостатня спеціалізація правоохоронних органів у розслідуванні таких кримінальних правопорушень.

Міжнародний досвід у сфері кримінально-правового захисту ветеранів війни демонструє різноманітні підходи до вирішення цієї проблеми [6, с. 112]. Особливої уваги заслуговує досвід країн, які мали досвід масштабних збройних конфліктів. У Сполучених Штатах Америки функціонують спеціалізовані суди для ветеранів, діють окремі програми реабілітації та реінтеграції, а також розвинена система правової допомоги для них [4, с. 93]. Держави-члени Європейського Союзу впроваджують спеціальні механізми правового захисту ветеранів, пропонують програми психологічної та соціальної підтримки, застосовуючи інтегрований підхід до захисту їхніх прав [6, с. 115]. В Ізраїлі існує комплексна система

захисту прав ветеранів, працюють спеціалізовані підрозділи в правоохоронних органах, а також ефективні механізми соціальної реінтеграції [7, с. 198].

Тому, постає необхідність внесення до Кримінального кодексу України статті про кримінальну відповідальність за образу честі й гідності ветерана війни (учасника бойових дій). Кваліфікуючими ознаками повинні виступати спричинення тілесних ушкоджень різних ступенів тяжкості. Також нова стаття Кримінального кодексу повинна здійснювати кримінально-правовий захист як близьких осіб самого ветерана, так і захищати майно потерпілої особи (учасника бойових дій) та його близьких осіб.

1. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
3. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12>
4. Бондаренко М.С. Кримінально-правовий захист вразливих категорій осіб: міжнародний досвід // Право і суспільство. 2023. №2. С. 89-95.
5. Коваленко В.П. Особливості кримінальної відповідальності за злочини проти ветеранів війни // Юридичний вісник. 2023. №1. С. 45-52.
6. Міжнародні стандарти захисту прав ветеранів війни: практичний посібник / За ред. О.М. Руденко. Київ: Алерта, 2023. 286 с.
7. Проблеми правового захисту учасників бойових дій: монографія / М.В. Савченко та ін. Харків: Право, 2023. 324 с.
8. Статистичні дані Міністерства у справах ветеранів України. URL: <https://data.gov.ua/dataset/034f43a4-133a-498f-8478-6076ed1013e4>